

Datum
2019-09-20
Dnr 457-29355-2019

Kontaktperson
Hannes Sonnsjö
010-224 12 59

Skånes elförsörjning – en nationell angelägenhet

Denna promemoria tar sin utgångspunkt i det dialogmöte som skedde 4 juni 2019 mellan regionala och nationella företrädare¹. Syftet med mötet var att nå samsyn på dagens problembild och hitta lämpliga strategier för att säkerställa Skånes elförsörjning på kort och lång sikt.

Utmaningar på nationell nivå

Tillgången på jämförelsevis billig och inte minst leveranssäker el har varit en grundbult i svensk industriell utveckling under årtionden. Det är därför inte konstigt att de rubriker – vissa alarmistiska, andra mer nyanserade – som publicerats i flera stora dagstidningar våren 2019 har skapat en oro bland storkonsumenter².

Den klimatdrivna och nationellt beslutade energiomställningen, med bland annat energiöverenskommelsens mål från 2016 om fossilfri elproduktion till år 2040, är ett område där hänsyn behöver tas till en mängd komplexa målkonflikter, inte minst avseende korta och långsiktiga klimat- och miljöeffekter men också mellan exempelvis privata vinstintressen och samhällsnytta.

Energifrågan i allmänhet, och elförsörjningen i synnerhet, är komplex men tenderar att bli hanterad utifrån en fråga i taget. I samhällsdebatten blir frågeställningar till exempel förenklade till vilken typ av elproduktion som är bäst kärnkraft, vind, vatten eller sol inom produktion, hur energilagring ska ske, eller att vi ska arbeta för smarta elnät eller utbyggda stamnät inom distribution. Det finns en generell okunskap om frågans komplexitet samt en ensidig bild av att till exempel ny teknik av sig självt kan lösa dagens tillkortakommanden.

¹ Länsstyrelsen Skåne, Svenska Kraftnät, Energimyndigheten, Energimarknadsinspektionen, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Region Skåne samt Kommunförbundet Skåne.

² "Frågetecken kring el oroar företag", Sydsvenskan 2019-06-08

"Brödjätte vill växa – stoppas av elbrist", SvD 2019-06-03

"Anslutningar för el kan nekas i höst", SvD 2019-05-19

Ökad robusthet inom elnäten är ett avancerat infrastrukturprojekt, i linje med det som ofta benämns som socio-tekniska system där samhällsutveckling och teknikutveckling är helt beroende av varandra och som båda tenderar att vara i ständig förändring. Långa tidshorisonter och stora ekonomiska investeringar skapar en stor risk för att det system som står klart om 30–40 år inte längre är lösningen på den tidens problem.

Här finns alltså en utmaning kopplat till riskspridning vilket gör att regleringar och politik måste vara trovärdig och långsiktig. Det är viktigt att projekt inte låser sig till befintlig teknik (från engelskans *path dependency*), att aktörer involverade i samhällsbygget har gemensamma intressen med det allmännyttiga samt att en avvägning måste göras mellan upprustning av befintliga system och utveckling av nytt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att grundproblemet är att efterfrågan på el inte kan matchas med tillgången, avseende såväl installerad effekt som förbrukning vid de toppar som uppstår ett antal hundra timmar årligen. Detta beror främst på:

- mixen av, och byten mellan, olika elproduktionssätt
- produktion på nya platser
- snabbt ökande koncentration av förbrukning på grund av bostadsbyggande och företagsetableringar.

Detta har bidragit till den situation av lokal effektbrist och underskott av elnätskapacitet som vi ser på flera håll i Sverige idag, och som är mycket påtagligt i Skåne.

Skånes unika förutsättningar

Skåne ingår i den mycket expansiva Öresundsregionen, där såväl antalet invånare som etablerade företag ökar i snabb takt. Detta ställer höga krav på en stabil energiförsörjning i allmänhet och ett leveranssäkert elsystem i synnerhet.

Utvecklingen pekar mot fortsatt etablering av större elberoende anläggningar i Skåne, inte minst inom elektrifierad stadstrafik i Malmö och Lund, utbyggnation av järnvägsnätet, elintensiva forskningsanläggningar samt nyproduktion av bostäder.

Utvecklingen i Skåne, precis som i flera andra svenska tillväxtregioner (Stockholm, Uppsala och Göteborg) är sådan att elförbrukningen ökat rejält och i snabbare takt än förväntat samtidigt som lokal elproduktion har tagits bort. Detta har lett till en *lokal* effektbrist. Sverige som helhet har ett elöverskott och är nettoexportör av el, även om marginalerna nu sjunker.

I södra Sverige (prisområde 4) står vindkraften för en stor del av den lokala kraftproduktionen. Denna lokala kraftproduktion (cirka 3 TWh) matchar inte konsumtionen i området (13 TWh), varför Skåne är helt beroende av elöverföring från andra delar av Sverige, och grannländer.

Övergången till ett energisystem i huvudsak baserat på förnyelsebara energikällor, i enlighet med våra nationella mål, är en viktig och helt nödvändig utveckling för ett hållbart samhälle, men är också en omställning som kortsiktigt påverkar det skånska elnätet och skapar en större obalans i elnätet.

Eons tidigare stabila förfrågan till Svenska Kraftnät om cirka 700 MW till sydvästra Skåne har på kort tid kommit att öka till än 1000 MW vilket nu måste fås med i prognostisering och projektering hos Svenska kraftnät.

Region Skåne, som bland annat ansvarar för regional tillväxt, aviserar stora och växande behov av el i såväl sina egna verksamheter som hos näringslivet i regionen. Även flera kommuner uttrycker nu en oro för att planerade och önskade etableringar kommer att avbrytas i takt med att de sätts upp på väntelistan avseende anslutningar.

Delade utmaningar inom respektive ansvarsområde

Bakgrunden till den nu uppkomna bristen på elnätscapacitet är mångbottnad. Svenska kraftnät har som uppgift att stå för analys och prioritering av långsiktiga projekt för att bygga bort potentiella, eller faktiska, flaskhalsar i stamnätet. Dessa typer av investeringar kräver emellertid att regionnätssägare, i Skånes fall Eon, i god tid prognostiserar och de facto beställer förstärkningar i nätet som kan guida investeringsbesluten hos Svenska kraftnät. Snabba marknadshändelser, såsom det kommersiella beslutet att lägga ned lokal produktion, via Öresundsverket och Heleneholmsverket samt en fortsatt expansion och nyetablering av elintensiva verksamheter i Skåne har i vissa delar omkullkastat prognoserna som gjorts och på så sätt aktualiserat frågan kring skånsk elförsörjningstryggheten.

Att hålla en effektreserv och en beredskap vid eleffektunderskott är mycket kostsamt. En effektreserv används ett par dagar om året, då förbrukningen är hög och produktionen låg (t.ex. en mycket kall, vindstilla och gråmulen vinterdag) men kan kosta regionnätssägare flera hundra miljoner kronor. Huruvida denna kostnad ska läggas på regionnätets samlade kundkollektiv eller enbart på de skånska elnätstarifferna är därför en viktig fråga för priset på el i södra Sverige.

Den förändrade kraftvärmeskatten som kom till för att fasa ut fossila bränslen i fjärrvärme och elproduktion (100% förnybart till år 2040) har gjort att Eon bedömer att elproduktion i det naturgasdrivna Heleneholmsverket i Malmö blir olönsam.³ Detta har lett till att möjligheterna att hantera eleffektbrist i Skåne försämrats.

---

³ <https://www.eon.se/nyheter/risk-foer-elbrist-i-skane-naer-kraftvaermeverk-stryper-elprodukt.html>

Pågående projekt och befintliga anläggningar av betydelse

Söderåsen-Barsebäck samt Barsebäck-Sege

För att upprätthålla driftsäkerheten och tryggheten i elförsörjningen i sydvästra Sverige förnyas stamnätsledningen på 400 kV mellan Barsebäck i Kävlinge kommun och Sege i Burlövs kommun. Förnyelsen görs genom att en ny ledning byggs i samma sträcka som den befintliga, som därefter rivs. Ledningens förnyelse är nödvändig för att såväl SydVästlänken som Baltic Cable ska kunna utnyttjas maximalt. Med hjälp av dessa förstärkningar utökas uttagkapaciteten för Malmö/Trelleborg/Skåne sydväst. Under våren 2019 har Svenska kraftnät lämnat in önskan om förlängd koncession för ledningarna och har, efter prioriteringar och påskyndade tekniska studier, en plan att ha ledningsförstärkningarna klara år 2024.

SydVästlänken är Svenska kraftnäts största investering någonsin och sträcker sig från Hallsberg i Närke till Hörby i Skåne. Med länken i full drift kommer kapaciteten att överföra el mellan mellersta och södra Sverige att öka med upp till 25 procent. Den sista sträckan i länken, kopplingen till Hurva har dock kommit att bli försenad men prognostiseras nu till att vara i kommersiell drift i oktober 2020. SydVästlänken, som hanterar överföring från Elområde 3 till område 4 (Skåne med flera), kommer att ha en positiv effekt på de prisskillnader som identifierats mellan Elområde 4 och de andra områdena norröver. Detta innebär å andra sidan att flaskhalsen flyttas upp en nivå och Svenska kraftnät behöver förstärka överföringen mellan Elområde 2 och område 3, eftersom det handlar om ett sammankopplat elsystem. Område 4, dvs bland annat Skåne, är beroende av att överföringen mellan de andra områdena fungerar. Kedjan är inte starkare än den svagaste länken.

Baltic cable, initierat av Svenska kraftnät, är en havskabel för högspänd likström mellan Sverige och Tyskland. Denna kabel är i kommersiell drift och möjliggör så kallad mothandel av el. Detta är en EU-mekanism som tillåter att flaskhalsar och prisskillnader åtgärdas genom att el återköps eller säljs i efterskott så att producenter och storförbrukare får ekonomiska incitament att ändra planerad produktion/förbrukning.

Hansa Power Bridge är ett pågående projekt där Svenska kraftnät planerar för en ny elförbindelse mellan Hurva station i Hörby kommun och Güstrow i norra Tyskland. Med Hansa Power Bridge stärks kopplingen mellan Norden och övriga Europa med ökade möjligheter till elmarknadshandel.

Barsebäck

Sedan 1999 har kärnkraftverkets reaktorer successivt tagits ur drift. I dagsläget pågår en tillståndsprocess för nedmontering av verket och återställning av platsen. Området för Barsebäckverket är dock av nationell betydelse för energiproduktion samt distribution. I april 2019 pekade Energimyndigheten ut Barsebäckverket som riksintresse och tydliggjorde därmed statens anspråk utifrån områdets värden och dess

geografiska avgränsning vad avser energiproduktion och energidistribution. Motivet till anspråket är att verket har ett strategiskt läge i Skåne, med tillgång till infrastruktur samt att platsen redan är ianspråktagen för storskalig energiproduktion i en region där konkurrensen om mark är mycket hård. Barsebäck bedöms bland annat kunna bidra med stor energi- och/eller effektproduktion. Den höga konkurrensen mellan olika mark- och vattenanvändningsintressen gör att det redan idag svårt är att hitta platser för storskaliga produktionsanläggningar.

Vägen framåt

Elförsörjningsfrågan behöver integreras på ett bättre sätt i samhällsbyggnadsfrågor och kunskapen om den behöver höjas. Det kan exempelvis ske genom energiplaner så att el beaktas redan i ett tidigt skede (liksom flera andra tekniska försörjningssystem).

På kort sikt behöver tillståndprocesser effektiviseras och handläggningstider förkortas, så att planerade ledningsförstärkningar kommer på plats så fort som möjligt. En översyn av tillståndprocesserna behöver göras i alla instanser inom såväl Länsstyrelsen som kommunerna, vilket även belyses i den statliga utredning om *Moderna tillståndprocesser för elnät* (SOU 2019:30) som just nu är ute på remiss. Samrådsförfarandet behöver också påbörjas i god tid och med ett fördjupat engagemang så att frågor inte blir liggande.

På nationell nivå kan en väg framåt vara att regeringen ger en eller flera myndigheter ett samordningsuppdrag för elektrifieringen utifrån ett helhetsperspektiv, som också tar i beaktande regionala behov och förutsättningar. Nyttan med ett sådant samordningsuppdrag skulle bland annat vara att *i)* identifiera målkonflikter inom olika politikområden (exempelvis inom energi, klimat, miljö, näringsliv och transport) och *ii)* etablera konsekvensanalyser av politiska och affärsmässiga beslut inom elproduktion och -distribution för att på så sätt undvika farorna med att hantera en fråga i taget, utan att analysera effekten i systemet.

I budgetpropositionen för 2020 (Prop. 2019/20:1) lyfts elnätsfrågan fram särskilt och i utgiftsområde 21 (Energi) framkommer att Regeringen avser ge ett antal länsstyrelser, däribland Skåne, ett särskilt uppdrag att "kartlägga, analysera samt redovisa effektsituationen på regional och lokal nivå i respektive län". Vidare avses även Energimarknadsinspektionen ges i uppdrag att föreslå möjliga lösningar på kapacitetsbristen i elnäten i Sveriges tillväxtregioner.

Den stora utmaningen för Skåne är här och nu, fram till år 2024 till dess att ovan nämnda förstärkningar av ledningar kommer på plats. Redan nu har Svenska kraftnät lyckats få till en ökning i effektuttag med 20% i sydvästra Skåne, genom att påskynda en del processer och göra mindre förändringar i systemet. Dagens situation, och vårt samtal med regionala och nationella företrädare, förstärker bara bilden av att vi har ett gemensamt ansvar för att hitta effektiva samverkansformer.